

Grażyna Trzpiot

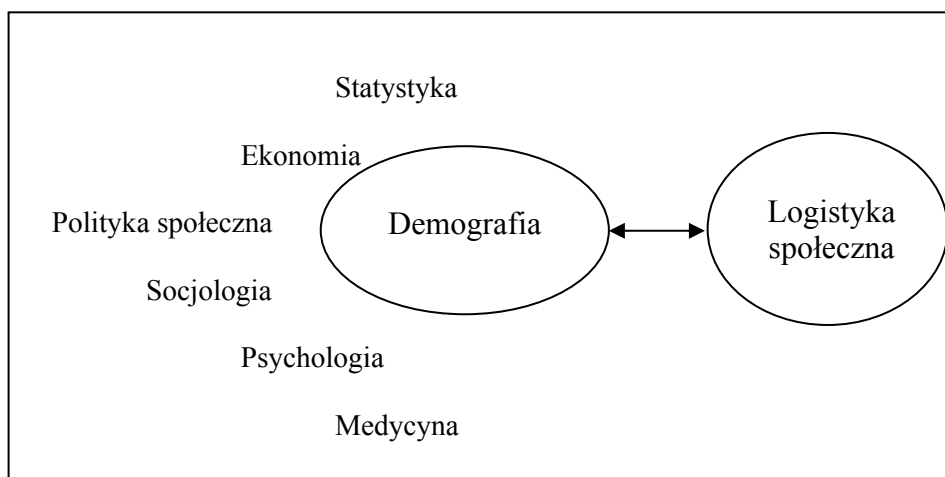
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

ZMIANY STRUKTURY DEMOGRAFICZNEJ PAŃSTW UE – WYZWANIE DLA LOGISTYKI SPOŁECZNEJ

Wprowadzenie

Demografia jako nauka o prawidłowościach rozwoju ludności w konkretnych warunkach gospodarczych i społecznych badanego terytorium zajmuje się opisem stanu oraz struktury ludności. Dodatkowo podejmujemy badanie i ocenę zmian wynikających z dotychczasowego oraz przewidywanego ruchu naturalnego i wędrownego. W różnych aspektach możemy formułować dodatkowe cele czy wyodrębniać subdyscypliny demografii, a także wskazać na powiązania z innymi dziedzinami nauki. W szczególności mówimy o demografii społecznej lub o demografii ekonomicznej. Demografia społeczna zajmuje się społecznymi uwarunkowaniami i konsekwencjami procesów demograficznych, natomiast demografia ekonomiczna – ekonomicznymi uwarunkowaniami i konsekwencjami procesów demograficznych. Demografię charakteryzuje interdyscyplinarność – korzysta z dorobku innych dziedzin nauki. Metody pomiaru są zaczerpnięte ze statystyki, od ogólnych metod pomiaru procesów masowych do bardzo szczegółowych zagadnień badawczych. Opracowania demograficzne są istotne dla ekonomistów, dlatego że człowiek, a ściślej biorąc jego zdolność do pracy, jest decydującym czynnikiem rozwoju ekonomicznego; praca człowieka ma zawsze aspekty demograficzne; proces reprodukcji ludności jest jednocześnie procesem reprodukcji pracy. Polityka społeczna jest zespołem idei oraz działań zmierzających do polepszenia całokształtu warunków życiowych ludności oraz stosunków międzyludzkich. Demografia powiązana jest również z socjologią, a w szczególności z socjologią rodziny, która zajmuje się wewnętrzną strukturą rodziny, jej funkcjami i wewnętrznymi procesami. Ważne w badaniach demograficznych są aspekty psychologiczne, w badaniach społecznych i kulturowych

dokonujemy opisu uwarunkowań postaw prokreacyjnych ludności. Demografia jest bezpośrednio związana z medycyną w zakresie oceny przeciętnego dalszego trwania życia, w badaniach umieralności czy dzietności.

Rys. 1. Powiązania demografii z innymi dziedzinami

Nowym polem badań wyodrębnionym z nauk o zarządzaniu jest logistyka społeczna, czyli kształtowanie przepływów materialnych (oraz towarzyszącej im informacji) o szczególnej roli społecznej w celu uzyskania określonych walorów czasoprzestrzennych (oraz przymiotów uzupełniających), wynikających z potrzeb społeczeństwa i zapewniających jego prawidłowe funkcjonowanie¹. Obserwujemy zatem powiązania nowej subdyscypliny, jaką jest logistyka społeczna, oraz demografii w określaniu działań dla przemian organizacyjnych służących utrzymaniu zrównoważonego rozwoju badanych społeczeństw.

Celem artykułu jest wskazanie na podstawowe zmiany w strukturze demograficznej ludności państw UE. Zmiany piramidy wieku ludności większości krajów europejskich w kierunku modelu zastojowego, a nawet regresywnego generują nowe zadania dla służb wspomagających funkcjonowanie starzejących się społeczeństw.

¹ J. Szoltysek, S. Twaróg, *Koncepcja logistyki społecznej na tle paradygmatu logistyki*, „Studia Ekonomiczne” 2013, nr 175.

1. Struktury demograficzne państw UE

Jedną z teorii wzrostu ludności określana jest jako modernizacja², co oznacza zasadnicze zmiany zachodzące w społeczeństwie w sferach ekonomicznej, społecznej, filozoficznej, kulturowej i demograficznej. Zmiany te następują pod wpływem systematycznego wzrostu wiedzy, industrializacji, urbanizacji, przejścia od przewagi gospodarki naturalnej w rolnictwie do przewagi produkcji rynkowej. Efektem modernizacji jest społeczeństwo zupełnie odmienne od tradycyjnego. Jest to proces długotrwały i złożony, a jego nieodłącznym elementem jest przejście demograficzne. A. Landry wprowadził pojęcie *rewolucji demograficznej* dla określenia zjawiska polegającego na zerwaniu z niekontrolowaną reprodukcją ludności³. Easterlin uważa, że generacje osób urodzonych w okresie wysokiej płodności, biorąc pod uwagę trudne warunki startu i silną konkurencję na rynku pracy, decydują się na mniejszą liczbę dzieci. Z kolei ta mało liczna generacja, dostrzegając niedogodności wynikające z małej liczby rówieśników, decyduje się na powołanie do życia licznych potomstwa.

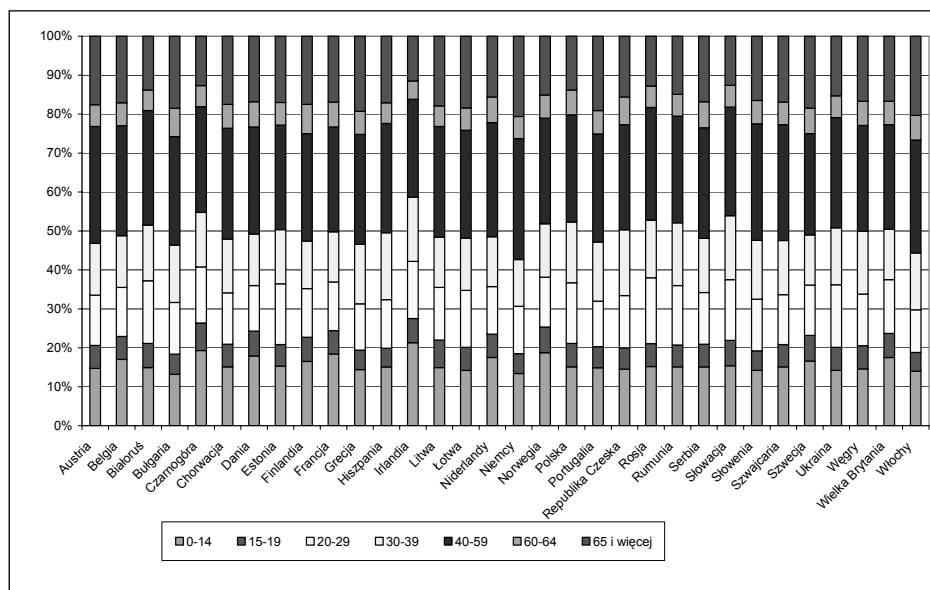
Demograf holenderski Dirk van de Kaa⁴ uważa, że w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo nastąpiło *drugie przejście demograficzne*, którego charakterystyczną cechą jest spadek płodności poniżej poziomu gwarantującego ciągłą zastępowalność pokoleń. W modelu drugiego przejścia demograficznego zmniejszanie się dzietności, przy bardzo niskim poziomie umieralności, przypisywane jest dążeniu obojga rodziców do osiągnięcia własnych źródeł dochodów z pracy oraz odpowiedniego wykształcenia i zadowolenia z życia. Doniosłą rolę zaczynają odgrywać motywacje do stałego podnoszenia poziomu życia rodzinnego.

Wszystkie przedstawione teorie obserwujemy jako zjawiska mające swe odbicie w obecnym stanie struktury ludności Europy. Analizując struktury według wieku, obserwujemy, że udział ludności w wieku 0-14 lat w większości krajów Europy nie przekracza 16% (wyjątek stanowią Szwecja – 16,6% oraz Wielka Brytania – 17,5%). Udział osób w wieku powyżej 65 lat jest bardziej zróżnicowany. Najwyższy udział ma Grecja – 19,3%, Portugalia – 19,1% oraz Włochy – 20,3% i Niemcy – 20,6% (rys. 2).

² Teoria przejścia demograficznego (1929-1945) oraz hipoteza Easterlina (koniec lat 70. ubiegłego wieku. C.P. Blacker, *Stages in Population Growth*, Eugen Rev. 1947 October; 39(3): 88-101; R. Lesthaeghe, *The Second Demographic Transition in Western Countries: an Interpretation*, „IPD-Working Paper” 1991, No. 2.

³ J.Z. Holzer, *Demografia*, PWE, Warszawa 2003.

⁴ D.J. van de Kaa, *Europe's Second Demographic Transition*, „Population Bulletin” 1987, No. 42.1.

Rys. 2. Struktury ludności według wieku w krajach Europy (stan na dzień 1 stycznia 2012 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rocznik demograficzny 2012*, GUS.

Tabela 1

Skala zaawansowania starości demograficznej

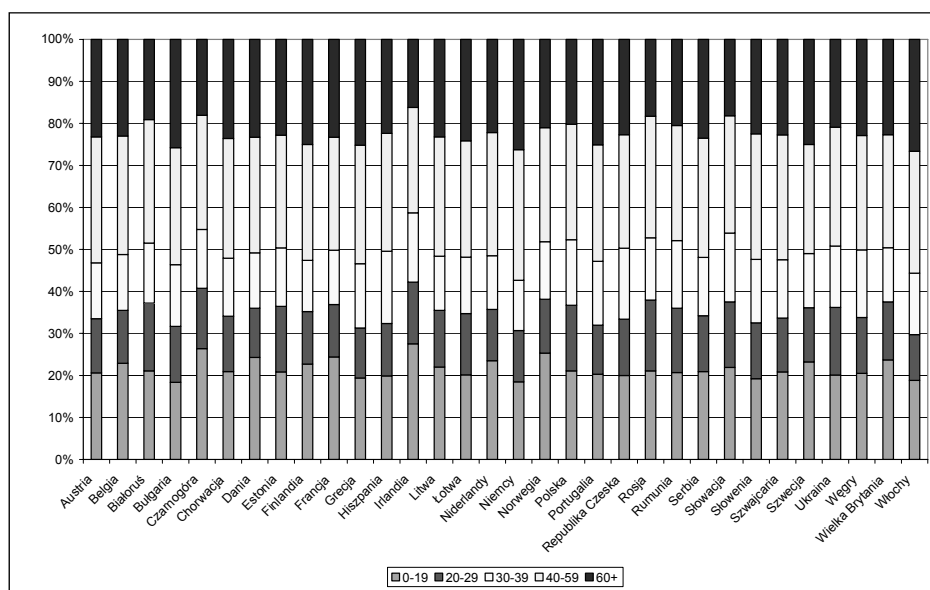
Udział dzieci i młodzieży w wieku 0-19 lat (w %)	Udział osób w wieku 60+ lat (w %)	Stadium zaawansowania starości demograficznej
powyżej 35	poniżej 12	populacja młoda
30,5-35	12-15	populacja w stadium pośrednim
poniżej 35	powyżej 15	populacja stara

Źródło: E. Rosset, *Proces starzenia się ludności*, PWE, Warszawa 1959.

We wszystkich krajach Europy udział ten przekracza 12%; wartość ta jest umownym progiem dla określenia badanych społeczeństw jako populacje stare⁵. Wykorzystując skalę⁶ podaną przez J. Beaujeu-Garnier (tab. 1), możemy pogłębić analizę danych (rys. 2). Wszystkie kraje Europy spełniają warunki zapisane w ostatnim wierszu tab. 1 – zatem w Europie mamy kraje o populacjach starych (rys. 3).

⁵ E. Rosset, *Człowiek stary a społeczeństwo*, „Studia demograficzne” 1971, 25, PAN, Warszawa.

⁶ Idem, *Proces starzenia się ludności*, PWE, Warszawa 1959.

Rys. 3. Ludność według wybranych grup wieku w krajach Europy (stan na dzień 1 stycznia 2012 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ibidem.

Im większy stopień rozwoju ekonomicznego, im wyższy poziom opieki społecznej, tym wyższe stadium procesu starzenia się ludności. Współczynnik, który wyraża relację liczby dzieci do liczby osób w wieku 60 lat i więcej (ilu wnuków przypada na jednego dziadka), to również dobry miernik, który obrazuje młodość i starość demograficzną.

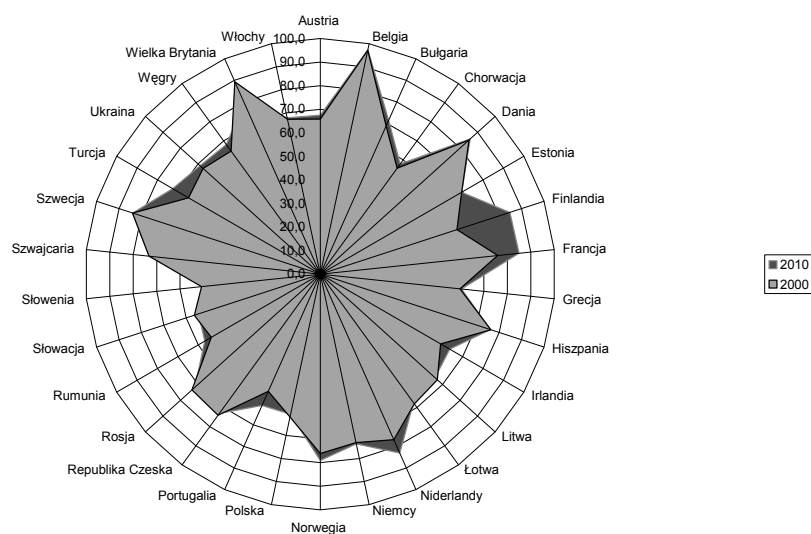
Tabela 2

Wartości L_{0-14}/L_{60+} w krajach Europy (stan na dzień 1 stycznia 2012 r.)

Austria	0,632	Finlandia	0,661	Niemcy	0,509	Słowacja	0,848
Belgia	0,737	Francja	0,788	Norwegia	0,892	Słowenia	0,629
Białoruś	0,779	Grecja	0,572	Polska	0,746	Szwajcaria	0,665
Bułgaria	0,513	Hiszpania	0,675	Portugalia	0,595	Szwecja	0,666
Czarnogóra	1,072	Irlandia	1,308	Republika Czeska	0,638	Ukraina	0,681
Chorwacja	0,638	Litwa	0,641	Rosja	0,831	Węgry	0,637
Dania	0,767	Łotwa	0,590	Rumunia	0,738	Wielka Brytania	0,770
Estonia	0,675	Niderlandy	0,786	Serbia	0,639		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rocznik demograficzny 2012*, GUS.

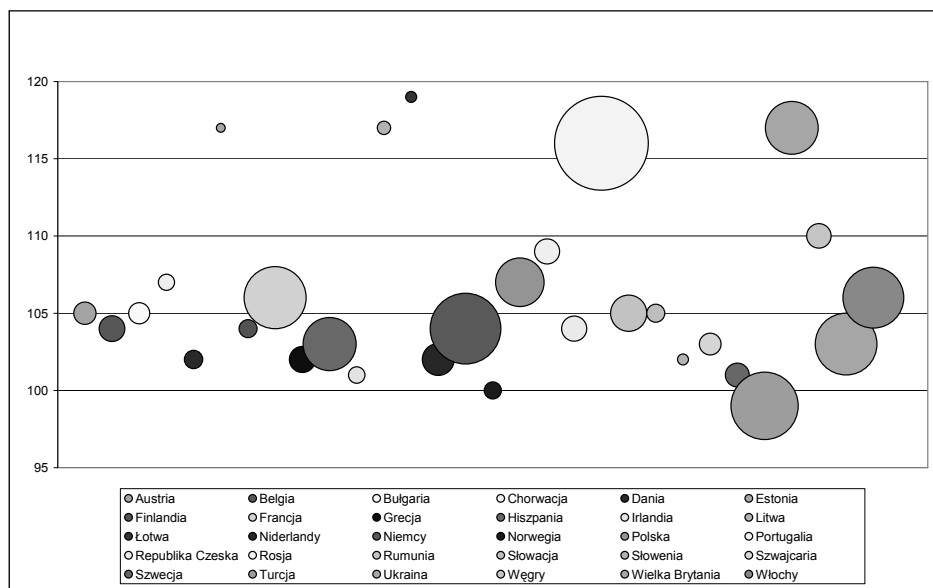
Kontynent europejski charakteryzuje się znaczącą urbanizacją. Większość mieszkańców Europy zamieszkuje w miastach (rys. 4). Zwiększenie udziału ludności miast w ogólnej liczbie ludności powodują następujące czynniki: napływ ludności ze wsi do miast, włączenie do obszaru miast zasiedlonych terenów wiejskich, przyrost naturalny ludności miast. Istotne znaczenie zatem ma rozwój i wykorzystanie logistyki miasta.

Rys. 4. Ludność zamieszkała w miastach (w % ogółu ludności, stan na dzień 1 stycznia 2012 r.)

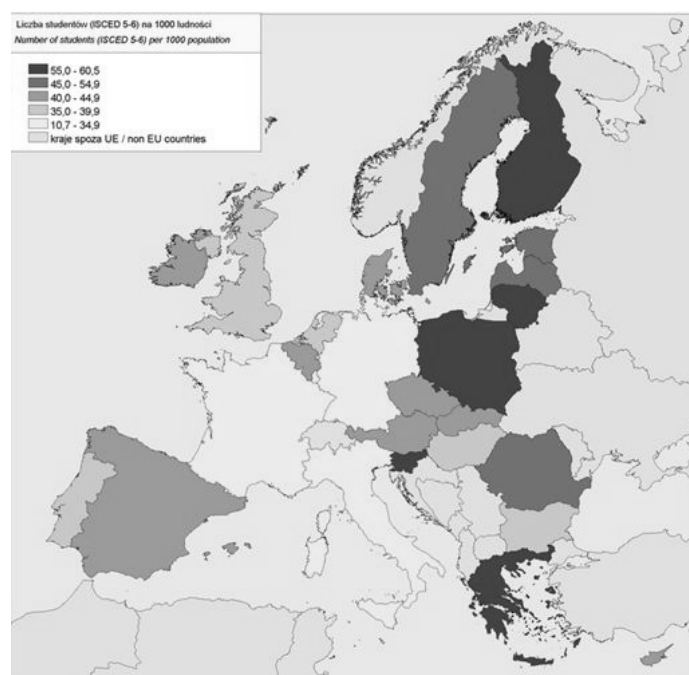
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ibidem.

Współczynnik feminizacji, czyli liczba kobiet na 100 mężczyzn ma wartości wskazujące na przewagę udziału kobiet (poza Turcją – 99) w krajach Europy (rys. 5, uwzględniono liczbę mieszkańców w tysiącach).

Rys. 5. Współczynnik feminizacji w krajach Europy (stan na dzień 1 stycznia 2012 r.)

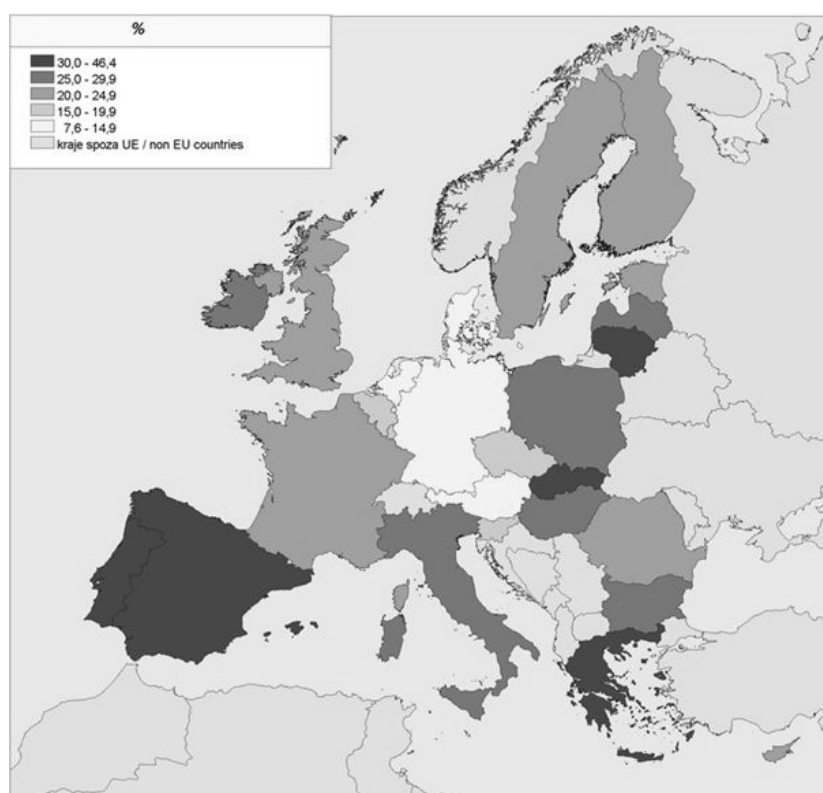
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Ibidem.

Rys. 6. Studenci szkół wyższych na 1000 ludności w roku akademickim 2009/2010

Źródło: Eurostat.

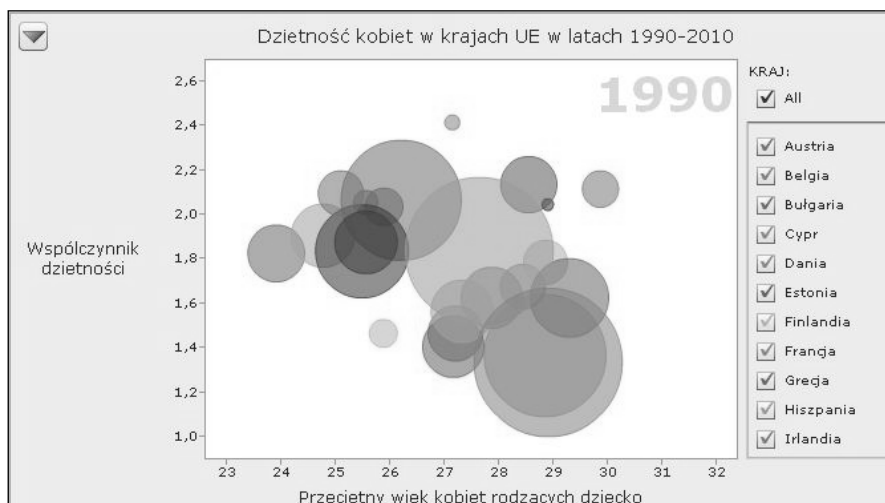
Poziom skolaryzacji w Europie można określić jako mocno zróżnicowany (rys. 6). Mapy ilustrują to zjawisko, a najciemniejszym kolorem zaznaczone są kraje o udziale 50,5-55 osób na 1000 mieszkańców, natomiast najjaśniejszym 10,7-34,9. Najwyższe wskaźniki skolaryzacji występują w tych krajach, gdzie jednocześnie notuje się najwyższą stopę bezrobocia (rys. 7) wśród ludzi młodych (15-24 lat). Najciemniejszym kolorem zaznaczone są kraje, w których stopa bezrobocia osób młodych przekracza 30%, najjaśniejszym zaznaczone są kraje, w których udział ten nie przekracza 15%.

Rys. 7. Stopa bezrobocia osób młodych (w wieku 15-24) w 2011 r.

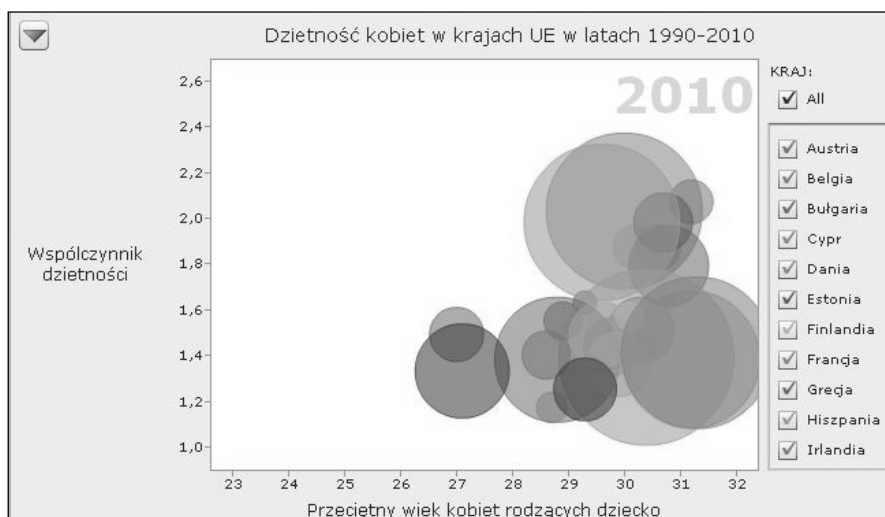
Źródło: Ibidem.

Obserwujemy zwiększanie się liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności. Głównymi czynnikami są zmniejszająca się corocznie liczba urodzeń, zwiększający się przeciętny wiek kobiet rodzących dziecko (rys. 8 i 9) oraz wzrost przeciętnej długości trwania życia (rys. 10). W ostatnim dwudziestoleciu zmiany te były szczególnie intensywne.

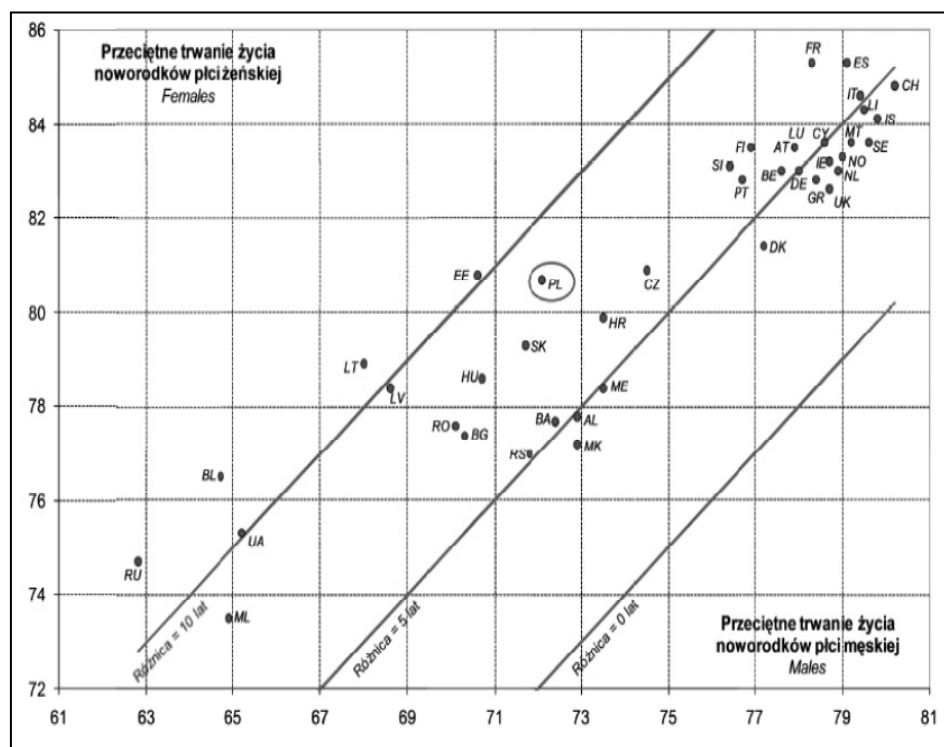
Rys. 8. Dzietność kobiet w 1990 r.

Źródło: Ibidem.

Rys. 9. Dzietność kobiet w 2010 r.

Źródło: Ibidem.

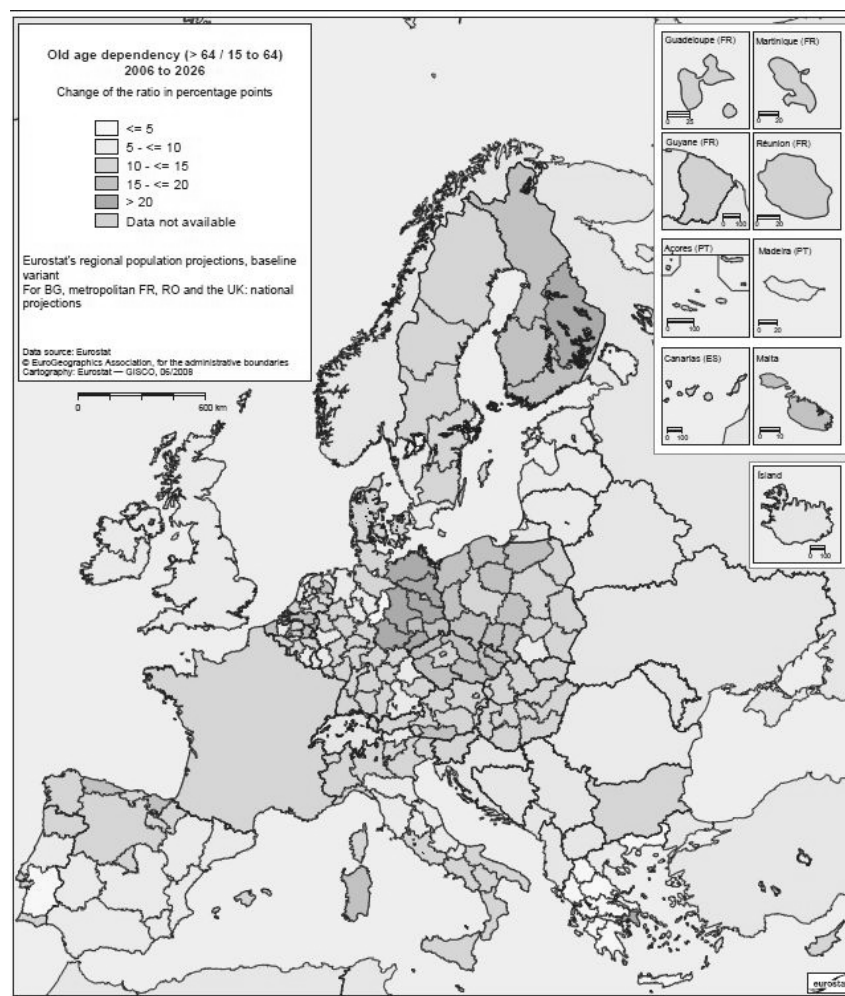

Rys. 10. Przeciętne dalsze trwanie życia według płci w 2011 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://esa.un.org>.

Wyznaczamy współczynnik obciążenia demograficznego (rys. 11), czyli udział subpopulacji osób starszych (np. 65+) względem subpopulacji osób dorosłych żyjących w badanej populacji. Często obserwujemy mylące zastosowanie wskaźnika obciążenia demograficznego oraz częste utożsamianie liczby osób w wieku produkcyjnym z liczbą osób czynnych zawodowo; rozmiągają się one z rzeczywistością i utrudniają skupienie się na rozwiązaniach adekwatnych do problemu. W rzeczywistości obciążenie ekonomiczne jest obecnie ponad dwukrotnie wyższe od czysto demograficznego stosunku liczby osób powyżej 65. roku życia do liczby osób w wieku produkcyjnym. Główną przyczyną tego zjawiska jest fakt, że zdecydowanie nie wszystkie osoby w wieku produkcyjnym mają miejsce pracy: ponad 23 mln osób w całej UE jest obecnie bezrobotnych, wiele osób w wieku produkcyjnym jest już na emeryturze – głównie z powodów zdrowotnych, wiele osób nie jest obecnych na rynku pracy z innych powodów (osoby kształcące się, osoby sprawujące opiekę nad innymi, kobiety i mężczyźni prowadzący dom itp.); ponadto jest również wiele osób niepełnosprawnych, któ-

re napotykają przeszkody utrudniające im udział w rynku pracy, w tym dyskryminację i brak dostosowań do ich szczególnych potrzeb⁷. Istotny zatem nie jest wskaźnik obciążenia demograficznego, lecz wskaźnik obciążenia ekonomicznego, a zwłaszcza liczba emerytów, osób pobierających zasiłki z powodu ograniczonych możliwości zarobkowania i osób bezrobotnych w stosunku do liczby zatrudnionych, którzy – płacąc składki i podatki – finansują transfery socjalne.

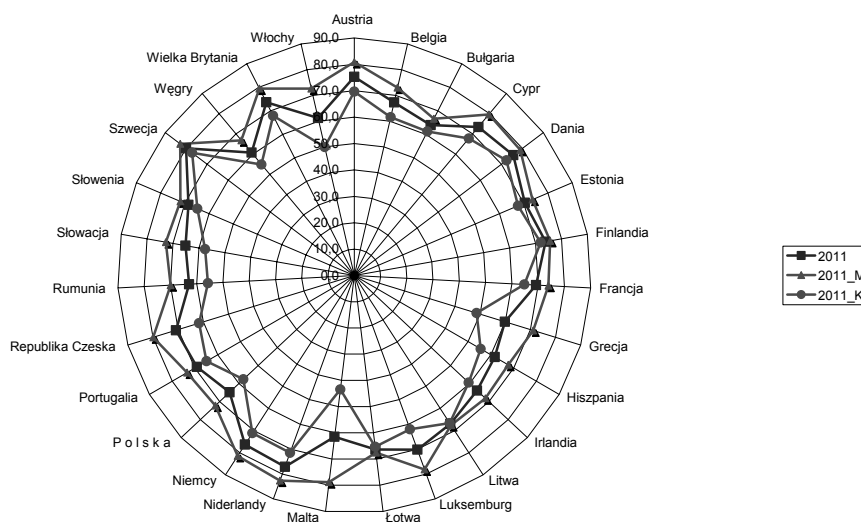
Rys. 11. Współczynnik obciążenia demograficznego

Źródło: Ibidem.

⁷ Opinia EKES w sprawie „Przyszłości rynku pracy w Europie – w poszukiwaniu skutecznej odpowiedzi na tendencje demograficzne” (lipiec 2011).

Warto podkreślić, że między państwami w UE występują duże różnice w strukturze zatrudnienia osób starszych. W Szwecji zatrudnionych jest 70% osób starszych (co, ogólnie mówiąc, odpowiada celowi zatrudnienia wyznaczonemu w ramach strategii lizbońskiej). W innych krajach zatrudniona jest zaledwie około jedna trzecia osób w wieku 55-64 lat. Wysoki stopień zatrudnienia osób starszych można pogodzić z różnymi strukturami instytucjonalnymi. Obserwowane różnice pozwalają przypuszczać, jaki potencjał zatrudnienia pozostaje obecnie w Europie niewykorzystany.

Wzrosło zaangażowanie kobiet w pracę zawodową; szybkie tempo industrializacji stwarzało ciągły wzrost liczby miejsc pracy, przy prawie pełnym wykorzystaniu męskiej siły roboczej. Istotnym źródłem nowych pracowników było środowisko kobiet biernych zawodowo. Czynniki, które spowodowały wzrost aktywności zawodowej kobiet, to wzrost wiedzy, wykształcenia czy aspiracji zawodowych (rys. 12).

Rys. 12. Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat (przeciętne w roku 2011, w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Rocznik demograficzny 2012*, GUS.

Omówiono wybrane elementy struktury demograficznej państw Europy (lub UE). Subiektywny wybór miał za zadanie wskazać podstawowe zmiany zachodzące w opisywanych strukturach. Zasadniczą odpowiedzią na wyzwania demograficzne mogą być ukierunkowane działania dla zwiększania zatrudnienia poprzez kształtowanie przepływów materialnych (wraz z towarzyszącymi im in-

formacjami) o szczególnej roli społecznej. Aby sprostać przemianom demograficznym, konieczna jest dobra całościowa koncepcja działania, uwzględniająca wiele aspektów gospodarczych, społecznych i politycznych – to jest pole dla logistyki społecznej.

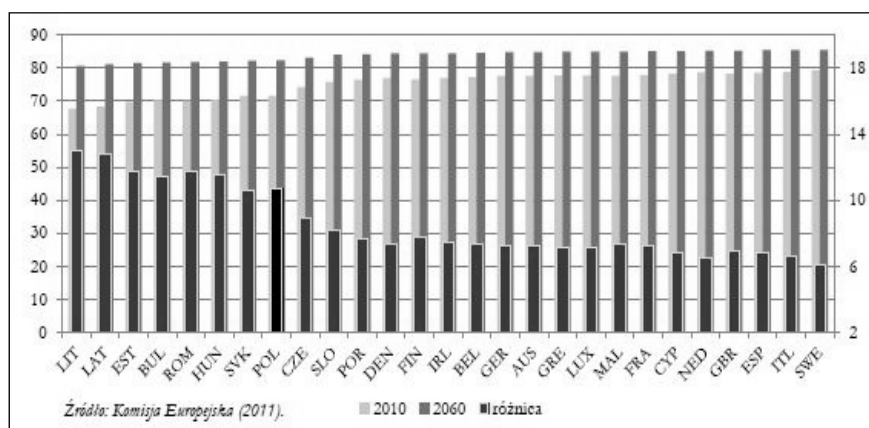
2. Prognozy struktury demograficznej państw UE

Szacunki Komisji Europejskiej z 2010 roku pokazują, że w 2060 roku Europa będzie zamieszkała przez nieznacznie więcej ludzi niż obecnie (wzrost o 16 mln do 517 mln mieszkańców). Analizując zmiany w liczbie ludności w poszczególnych krajach, sytuacja jest mocno zróżnicowana.

W około połowie krajów zostanie zaobserwowany regres demograficzny. Takie prognozy dotyczą Bułgarii, Czech, Niemiec, Estonii, Grecji, Łotwy, Litwy, Węgier, Malt, Polski, Portugalii, Rumunii i Słowacji. W pozostałych krajach nastąpi przyrost populacji. Największe ubytki w liczbie ludności zostaną odnotowane w Bułgarii i na Łotwie (ok. 27 proc.), na Litwie, w Niemczech i Rumunii (ok. 20 proc.). W krajach, w których zostaną zanotowane największe ubytki, jest to skutek obecnie niskich współczynników płodności. Zakłada się ich utrzymanie lub nieznaczny wzrost w całym horyzoncie prognozy, co wpłynie na zwiększenie wskaźników obciążenia demograficznego i ekonomicznego oraz zwiększenie wartości mediany wieku populacji. Poza tym, w nowych krajach członkowskich UE zakłada się emigrację zarobkową do bogatszych krajów Europy Zachodniej⁸.

Szacuje się, że największy przyrost populacji zanotują: Irlandia (46 proc.), Luksemburg (45 proc.), Cypr (41 proc.), Wielka Brytania (27 proc.), Belgia (24 proc.) i Szwecja (23 proc.). W krajach, gdzie obserwowane będą największe przyrosty liczby ludności, zakłada się utrzymanie najwyższych obecnie poziomów współczynników płodności, ich wartości w całym horyzoncie projekcji oraz największe dopływy imigrantów, którzy dopiero w długim okresie dostosują swoje wzorce płodności do funkcjonujących w kraju, do którego przybyli – dlatego też zwiększenie imigracji może poprawić sytuację demograficzną danego kraju.

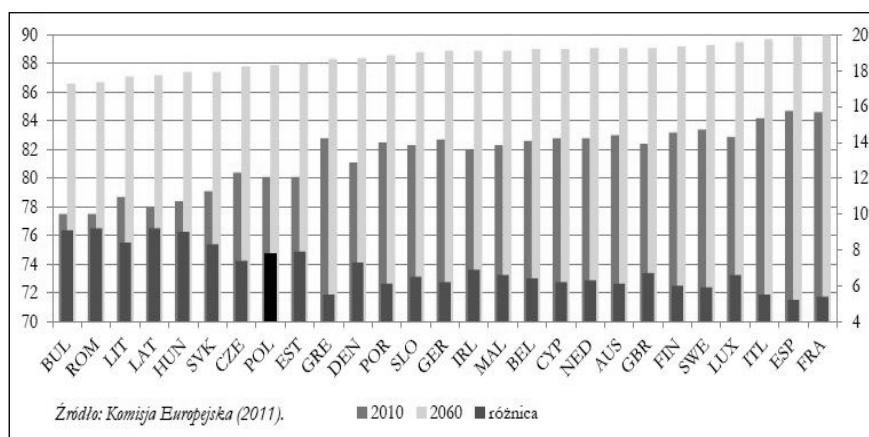
⁸ Komisja Europejska, *The 2012 Ageing Report: Underlying Assumptions and Methodologies*, „European Economy” 4/2011. Komisja Europejska, *White Paper: An Agenda for Adequate, Safe and Sustainable Pensions*, 2012.

Rys. 13. Oczekiwana długość trwania życia w wieku 0 lat oraz zmiana oczekiwanej długości trwania życia dla mężczyzn (w latach)

Źródło: M. Guzikowski, *Dlaczego musimy podwyższać ustawowy wiek emerytalny?* ANALIZA FOR, NR 06/2012.

Można zauważyć, że w każdym kraju członkowskim oczekiwana długość trwania życia mężczyzn w momencie urodzin ulegnie wydłużeniu do 2060 roku (w porównaniu do wyjściowego 2010 roku, rys. 13). Wielkość ta jest zróżnicowana – od 6,1 roku w Szwecji (z 79,4 do 85,5 lat), ok. 6,5 we Włoszech i w Holandii – krajach określanych jako „społeczeństwa stare demograficznie” (z ok. 79 do 85 lat) do ok. 13 lat na Litwie (z 67,7 do 80,7 lat) i Łotwie (z 68,3 do 81,1 lat). Polacy urodzeni w 2060 roku będą żyć ok. 11 lat dłużej od tych, urodzonych w 2010 roku (wzrost z 71,7 do 82,4 lat).

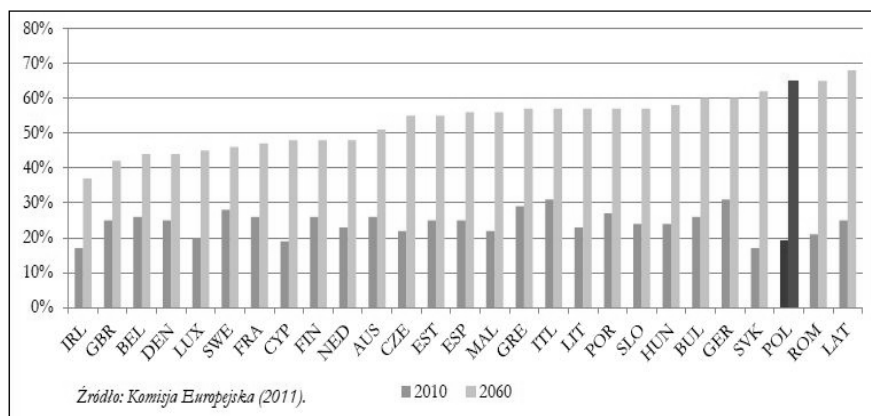
Rys. 14. Oczekiwana długość trwania życia w wieku 0 lat oraz zmiana oczekiwanej długości trwania życia dla kobiet (w latach)

Źródło: Ibidem.

Podobnie rzecz ma się w przypadku kobiet – wydłużeniu ulegnie oczekiwana przeciętna długość trwania życia w momencie urodzin (rys. 14). Skala tego zjawiska – podobnie jak u mężczyzn – jest zróżnicowana pomiędzy krajami: od 5,2-5,4 roku w Hiszpanii (wzrost z 84,7 do 89,9 lat) i we Francji (z 84,6 do 90,0 lat) do 9,1-9,2 roku w Bułgarii (z 77,5 do 86,6 lat), Rumunii (z 77,5 do 86,7 lat) i na Łotwie (z 78,0 do 87,2 lat). Polki urodzone w 2060 r. będą żyć dłużej o 7,8 roku w porównaniu do kobiet urodzonych w 2010 roku⁹.

Zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet można zaobserwować, że większe wydłużenie oczekiwanej długości trwania życia w momencie urodzin zanotowane zostanie w krajach relatywnie biedniejszych (nowe kraje członkowskie, które w latach 90. przeszły transformację systemową), niż w bogatych. Jest to związane ze wzrostem zamożności (i pochodnej w stosunku do niej poprawy stanu zdrowia ludności), zmianą stylu życia oraz poprawą jakości opieki zdrowotnej w tych krajach.

Miernikami postępującego starzenia demograficznego są również: współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi oraz współczynnik obciążenia ekonomicznego. Pierwszy z nich stanowi relację liczby osób w wieku powyżej 65 lat do ogółu osób w wieku produkcyjnym (15-64 lata); drugi jest relacją ogółu osób niepracujących w wieku powyżej 65 lat do ogółu osób pracujących w wieku produkcyjnym (15-64 lata). Oba współczynniki pokazują, jak duży będzie udział osób starszych w populacji, a pośrednio wskazują też, jak duże będzie obciążenie pokolenia pracującego związane z koniecznością podziału wytworzonego PKB pomiędzy coraz mniej liczne pokolenie pracujących i coraz liczniejsze pokolenie emerytów¹⁰.

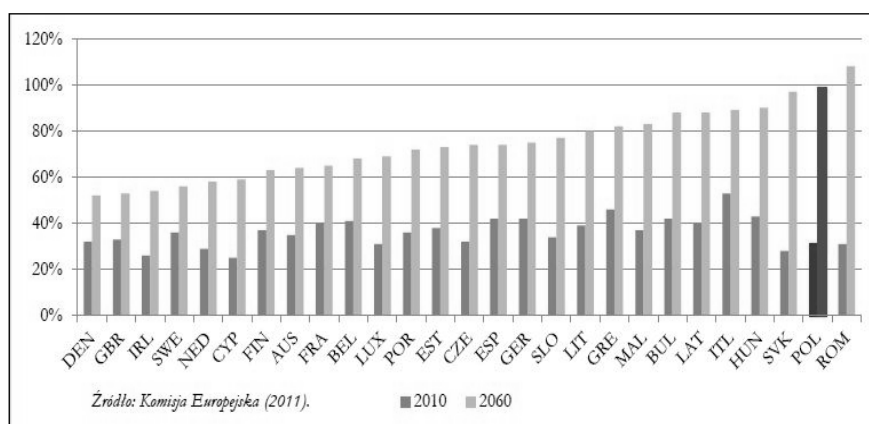
Rys. 15. Współczynnik obciążenia ekonomicznego osobami starszymi

Źródło: Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

Starzenie demograficzne znajdzie swoje odzwierciedlenie także we wzroście współczynnika obciążenia ekonomicznego z 31% do 99%. Gorsza sytuacja będzie zaobserwowana tylko w Rumunii. Oznacza to, że konsumpcja coraz młodszych pokoleń emerytów będzie musiała być sfinansowana z pracy (przyszłego PKB) coraz mniej licznych pokoleń pracujących (rys. 15 i 16).

Rys. 16. Współczynnik obciążenia ekonomicznego

Źródło: Ibidem.

3. Demografia a wyzwania dla logistyki społecznej

Nawet jeżeli starzenie się społeczeństwa będzie następować zgodnie z przedstawionymi prognozami, w przyszłości obciążenie ekonomiczne będzie się kształtować w bardzo różny sposób w zależności od rozwoju rynku pracy. Jeżeli w nadchodzących dziesięcioleciach w całej UE uda się doprowadzić do lepszej integracji na rynku pracy osób w wieku produkcyjnym (tzn. do jej podwyższenia do poziomu uzyskiwanego w państwach członkowskich UE osiągających obecnie najlepsze wyniki pod tym względem), to wzrost wskaźnika obciążenia ekonomicznego zostanie utrzymany w dających się opanować granicach, pomimo wyraźnego starzenia się społeczeństwa¹¹.

Działania, które są wpisane w logistykę społeczną mogą być wskazane jako: zapobieganie wykluczeniu z rynku pracy poprzez odpowiednie zarządzanie popytem, organizacja i zapewnienie kompleksowego kształcenia, szkolenia i doskonalenia zawodowego czy podejmowanie działań celem obniżenia wskaźni-

¹¹ Opinia EKES w sprawie „Przyszłości rynku pracy w Europie – w poszukiwaniu skutecznej odpowiedzi na tendencje demograficzne” (lipiec 2011).

ków niezdolności do pracy poprzez organizację wysokiej jakości ochrony zdrowia oraz pracowników, kompleksowe środki promocji zdrowia, a także środki w zakresie profilaktyki i rehabilitacji. Ważne jest również wsparcie przy eliminowaniu przeszkód w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych dzięki miejscom pracy sprzyjającym większej integracji (np. poprzez zapewnienie dostępności fizycznej, możliwości korzystania z technologii informacyjnych i elastycznego systemu pracy)¹². Aby ułatwić młodzieży sprawne przejście do zatrudnienia, należy przedsięwziąć odpowiednie środki, a mianowicie¹³: zwiększyć atrakcyjność kształcenia i szkolenia zawodowego, w szczególności przyuczania do zawodu w dziedzinach o znaczeniu strategicznym, takich jak technologia i inżynieria; promować partnerstwo i synergię pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami. Utworzenie sprawnego systemu powinno być ważnym celem. Kolejnym priorytetem ma być poprawa dostępności tego systemu dla organizacji młodzieżowych i organizacji trzeciego sektora. Uczestnictwo w systemie pozwoli im składać oferty pracy w celu poprawy sytuacji społeczności lokalnej, z korzyścią zarówno dla młodych ludzi, jak i dla reszty społeczeństwa. Z myślą o wspieraniu mobilności młodych pracowników państwa członkowskie powinny dokonać dalszych postępów na rzecz wzajemnego uznawania kwalifikacji i umiejętności oraz na rzecz kompatybilności krajowych systemów zabezpieczeń społecznych, szczególnie systemów emerytalnych, a także inwestować więcej w szkolenia językowe, ponieważ bariery językowe również wymagają przezwyciężenia. Należy wypełnić lukę między potrzebami rynku pracy, systemem kształcenia i oczekiwaniami młodych ludzi. Jednym ze sposobów jest stworzenie systemu bodźców oraz wsparcia z myślą o stworzeniu systemów praktyk zawodowych wysokiej jakości¹⁴.

Dodatkowym elementem jest tzw. model *flexicurity* w podejściu do zatrudnienia. Doświadczenia w radzeniu sobie z kryzysem doprowadziły do poszerzenia dotychczasowego podejścia opartego na tym modelu. W debatach na ten temat nie poświęcano dotychczas wystarczającej uwagi poprawie wewnętrznej elastyczności. Zatrudnienie na czas określony i praca tymczasowa mogą krótkoterminowo umożliwić zmiany i być czasem konieczne, aby ułatwić grupom w niekorzystnej sytuacji wejście na rynek pracy¹⁵. To kolejne pole dla logistyki społecznej.

¹² Opracowanie na podstawie opinii EKES (jest organem doradczym Unii Europejskiej).

¹³ Opinia EKES w sprawie komunikatu Komisji Europejskiej „Wprowadzanie młodzieży na rynek pracy” (marzec 2013).

¹⁴ Opinia EKES odnośnie wniosku dotyczącego decyzji Rady w sprawie wytycznych dla polityki zatrudnienia państw członkowskich (luty 2013).

¹⁵ Ibidem.

Podsumowanie

Rozwój demograficzny jest szansą dla gospodarki i dla społeczeństwa. Osoby starsze stają się coraz bardziej znaczącą grupą konsumentów, co stwarza możliwości zatrudnienia również dla innych grup wiekowych. Starzenie się społeczeństwa uwalnia spory potencjał zatrudnienia, jeśli chodzi o stronę podażową. W obu przypadkach naturalne i rynekotwórcze procesy należy monitorować i kształtować, a wsparcie logistyczne jest niezbędne.

Spółeczeństwa, w których ludzie żyją dłużej, oferują rozległe możliwości dotyczące rozwoju nowych produktów i usług. Liczne sektory mogą korzystać z rozwoju tzw. „srebrnego rynku” (*silver market*) – począwszy od budownictwa i mieszkalnictwa, poprzez usługi na rzecz jakości życia (kultura, rekreacja, turystyka, sport media, telekomunikacja), a kończąc na usługach w zakresie zdrowia i usługach socjalnych¹⁶.

Młodzi ludzie mają inną niż starsi postawę w stosunku do konsumpcji i oszczędzania. Wynikające z tego ogólnospołeczne przesunięcie popytu wpłynie także na przyszłe struktury produkcji i zatrudnienia. Należy oczekiwać, że rozwój demograficzny dodatkowo wzmocni i tak już silny trend ku społeczeństwu opartemu na usługach. Nieproporcjonalnie silnie będą się rozwijać przede wszystkim usługi w zakresie zdrowia i opieki. Rynek częściowo dostosuje się do zmian popytu, jednak interwencje będą wciąż odgrywały rolę kształtującą oraz sterującą, przede wszystkim w aktywnej polityce rynku pracy, choćby w zakresie szkolenia, informowania i usług. Liczba oraz jakość miejsc pracy wynikających z potencjału gospodarczego, który tworzą osoby w podeszłym wieku, będą zależały głównie od tego, jak aktywna polityka w zakresie usług ukształtuje „srebrną gospodarkę”. Zwłaszcza w sektorze służby zdrowia i opieki, ale także w sektorach turystyki i rekreacji, istotne będzie to, by rosnący popyt traktować jako szansę na stworzenie zatrudnienia przy godziwych warunkach pracy i sprawiedliwym wynagrodzeniu oraz na unowocześnienie i profesjonalizację profili umiejętności. Aby bardziej zachęcić ludzi do podejmowania pracy w służbie zdrowia, w sektorze opieki i sektorze usług społecznych, należy uatrakcyjnić zatrudnienie w tych sektorach przez cały okres kariery zawodowej.

Profesjonalne usługi społeczne mogą okazać się też narzędziem realizacji ambitnych celów na rzecz równouprawnienia. Silnie rozbudowana oferta usług społecznych (miejsca opieki nad dziećmi i opieka nad osobami chorymi lub starszymi) przyczyni się do odciążenia osób, które tę opiekę sprawują – zazwyczaj kobiet – i do pełnego wykorzystania ich kwalifikacji na rynku pracy.

¹⁶ Opracowanie na podstawie opinii EKES.

Inwestycje w usługi społeczne to wkład w ożywienie gospodarki w regionach. Powszechne zapewnienie dostępu do przystępnych cenowo usług wysokiej jakości stwarza dodatkowe możliwości zatrudnienia. Także inicjatywy w zakresie zatrudnienia w sektorze non-profit, zwłaszcza w gospodarce społecznej, odgrywają tu istotną rolę. Szczególne znaczenie mają gminy – na nich przede wszystkim spoczywa odpowiedzialność za usługi socjalne, one też najlepiej znają lokalne potrzeby i uwarunkowania.

Jeśli chodzi o stronę podażową, trzeba wziąć pod uwagę, że nie da się dowolnie wymieniać starszych i młodszych pracowników – o ile młodszy z reguły łatwiej się uczy, o tyle starsi mają więcej doświadczenia. Nawet jeśli efektywność jednostki w pewnym zakresie spada (np. sprawność fizyczna), można to częściowo zrównoważyć dzięki modyfikacjom organizacji pracy, odpowiedniemu szkoleniu, działaniom w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz skuteczniejszemu stosowaniu technologii związanych ze stanowiskiem pracy.

Sektorowe przesunięcie w kierunku usług może nawet przyczynić się do poprawy sytuacji osób starszych. W wielu branżach coraz mniejsze znaczenie ma sprawność fizyczna, a coraz bardziej liczą się umiejętności społeczne. Przedsiębiorstwa nie powinny więc stawiać wyłącznie na młodszych pracowników. Efektywność przedsiębiorstwa nie jest po prostu sumą efektywności poszczególnych pracowników. Utrzymanie zgromadzonych zasobów wiedzy w ramach wewnętrznego systemu zarządzania wiedzą oraz struktury organizacji są często ważniejsze niż efektywność jednostki. Dążenia do profesjonalizacji w zakresie doradztwa, mentoringu i coachingu nabierają tu istotnego znaczenia. Ostatecznym celem jest, by firmy w swej polityce kadrowej zawczasu uwzględniły przemiany demograficzne oraz wykorzystały optymalną kombinację atutów swoich pracowników w różnym wieku¹⁷.

Bibliografia

- Blacker C.P., *Stages in Population Growth*, Eugen Rev. 1947 October; 39(3): 88-101.
- Guzikowski M., *Dlaczego musimy podwyższać ustawowy wiek emerytalny?* ANALIZA FOR, NR 06/2012.
- Holzer J.Z., *Demografia*, PWE, Warszawa 2003.
- Komisja Europejska, *The 2012 Ageing Report: Underlying Assumptions and Methodologies*, „European Economy” 4/2011.

¹⁷ Opracowanie na podstawie opinii EKES.

- Komisja Europejska, *White Paper: An Agenda for Adequate, Safe and Sustainable Pensions*, 2012.
- Lesthaeghe R., *The Second Demographic Transition in Western Countries: an Interpretation*, „IPD-Working Paper” 1991, No. 2.
- Nordic Social – Statistical Committee, *Old-age Pension Systems in the Nordic Countries*, Copenhagen 2008.
- OECD 2003, *The World Economy*.
- Szołtysek J., Twaróg S., *Koncepcja logistyki społecznej na tle paradygmatu logistyki*, „Studia Ekonomiczne” 2013, nr 175.
- Kaa van de D.J., *Europe's Second Demographic Transition*, „Population Bulletin” 1987, No. 42.1.

CHANGING OF DEMOGRAPHIC STRUCTURE IN EU COUNTRIES – CHALLENGE FOR SOCIAL LOGISTICS

Summary

The aim of his article is to point out some crucial changing of the demographic structure in EU countries. Changing in demographic structure by age and sex in majority of European country from population young to old is the main impact for new problem in gender society. Innovative social logistics is a challenge for management new zone case by this changing, for creating new better society.